

Pojava i razvoj novca

dr Damir Šehović
Monetarna ekonomija
Podgorica, oktobar 2020.

Sadržaj predavanja

Značenje novca

Pojava novca

Geneza novca

Razvoj novca kroz istoriju

Značenje novca

- Novac u svakodnevnoj komunikaciji može podrazumijevati mnoge stvari, ali za ekonomiste on ima specifično značenje
- Većina ljudi kada govori o novcu misli na gotovinu (papirni ili kovani novac)
- Definicija novca kao gotovine je previše uska za ekonomiste
- Pojam novac se često koristi kao sinonim za bogatstvo
- Ova definicija novca je previše široka, za razliku od prethodne
- Takođe, ljudi koriste pojam novac da bi opisali ono što ekonomisti nazivaju dohotkom, i naravno u tome griješe jer je dohodak priliv novca od zarada u određenom vremenskom periodu, dok je novac stok (stanje)

četvrtak, 5. novembar 2020.

3

Pojava novca 1

- Novac je društvena pojava, nastala na određenom stepenu društvenog razvitka
- Novac je kulturna pojava, nastala iz određenih čovjekovih potreba, kao što nastaju i umjetnička djela kojima sam čovjek daje određeno značenje
- Novac se javlja zbog toga što sa podjelom rada u društvu čovjek ne može proizvoditi sve što mu je potrebno
- Pojavu novca su usloveli privatno vlasništvo, kao i višak proizvoda iznad sopstvenih potreba
- U ekonomskom smislu, novcem se vrši razmjena ekonomskih dobara

četvrtak, 5. novembar 2020.

4

Pojava novca 2

- Novac je vremenom poprimio karakteristike koje u realnoj stvarnosti nema, tako da je prilično zamaglio suštinu stvari
(“Ni ljubav nije zaludjela tolike ljude kao mozganje o suštini novca” – prof. Meichsner)
- Primjer: Šta će se desiti ako jedne godine voće slabo rodi?
- U ekonomskom smislu, novcem se vrši razmjena ekonomskih dobara
- Šta je starije, novac ili tržište?

četvrtak, 5. novembar 2020.

5

Geneza novca 1

- Da bi se odgovorilo šta je novac danas, šta sve ulazi u kategoriju novca, šta je vrijednost novca i od čega ona zavisi, nužno je ukratko dati genezu novca.
- **Geneza novca** je evolucija oblika prometne vrijednosti od prostog, preko opšteg do novčanog

četvrtak, 5. novembar 2020.

6

Geneza novca 2

Prosti oblik vrijednosti:

X robe A = Y robe B

(10 metara štofa = 1 kaput)

ili

=

Svaka roba može biti ekvivalent svakoj robi!

četvrtak, 5. novembar 2020.

7

Geneza novca 3

Prošireni oblik vrijednosti:

X robe A = Y robe B, Z robe C, V robe D

- Roba u kojoj se mjeri vrijednost, koja služi za izražavanje vrijednosti, postaje *poseban ekvivalent*
- Potrebne karakteristike posebnog ekvivalenta? (postojanost, djeljivost, prenošljivost...)
- Poseban ekvivalent: Školjke(kauri!), stoka, krzno, duvan...

četvrtak, 5. novembar 2020.

8

Geneza novca 3

Opšti oblik vrijednosti:

X robe A
Y robe B
Z robe C } V robe D

- Iz velikog broja posebnih ekvivalenata, izdvaja se jedan koji vrši funkciju *opšteg ekvivalenta*
- Opšti ekvivalent gubi svojstva svakodnevne upotrebne vrijednosti i postaje roba koja se upotrebljava u procesu razmjene
- Opšti ekvivalent može pripasti svakoj robi

četvrtak, 5. novembar 2020.

9

Geneza novca 4

Novčani oblik vrijednosti:

X robe A
Y robe B
Z robe C } V novčane robe D

- Kada jedna roba stekne monopol kao opšti ekvivalent, ona *postaje novac*

četvrtak, 5. novembar 2020.

10

Razvoj novca kroz istoriju 1

- Razvoj novca kroz istoriju se može prikazati na sljedeći način:
 1. Primitivni oblici novca (robni novac);
 2. Kovani novac;
 3. Novčanice;
 4. Žiralni novac;
 5. (Elektronski novac).

Razvoj novca kroz istoriju 2

- Sam naziv novca potiče od latinske riječi "pecunia" koja označava novac ("pecus" – stoka)

Primitivni oblici novca (robni novac):

- Krzno;
- Stoka;
- Školjke (kauri: u Kini od 1500 g.p.n.e-200 g.n.e; wampumi: u nekim državama SAD-a do XVII vijeka); Duvan (u u nekim državama SAD-a čak do XIX vijeka);
- Pirinač (u nekim državama SAD-a čak do XIX vijeka);
- Komadi metala (gvožđe, bakar, srebro, zlato).

Razvoj novca kroz istoriju 3

Kovani novac

- **Pensatorno plaćanje** (sami metali su novac)
- Prelaz sa tzv. pensatornog plaćanja na **kovanje novca**
- Prvi kovani novac se javlja u grčkoj provinciji Lidiji (sadašnja Turska) oko 680. godine p.n.e.
- Herodot: "Lidijci su prvi narod za koje znamo da su pravili i koristili novčiće od zlata i srebra"
- U nekim indijskim epovima se pominje da se kovani novac upotrebljavao u Indiji stotinjak godina prije nego u Lidiji
- "Znojenje novca"
- Kovanje postaje unosan posao, naročito nakon otkrića Amerike

četvrtak, 5. novembar 2020.

13

Razvoj novca kroz istoriju 4

Novčanice

- Kod kovanog novca se počinju javljati problemi (u prometu se troši, problem prenosa zbog mogućnosti pljačke)
- Banke sada obavljaju funkciju čuvara zlatnog novca i ostalih dragocjenosti
- Javljaju se prve **novčanice** – **certifikati (potvrda)**
- **Novčanica** je svaki oblik novca (surogat novca) koji se pojavljuje u obliku papirne cedulje, a koja je zamjenjiva za zlato (ili druge plemenite metale)
- Iz certifikata se razvijaju **banknote (obveznica)**

četvrtak, 5. novembar 2020.

14

Razvoj novca kroz istoriju 5

- Banknota se pretvara u papirni novac kada država ukida konvertibilnost za zlato
- Prvi **papirni novac** emitovala je Massachusetts Bay Colony 1690. godine (SAD)
- Prvi papirni novac u Evropi pojavio se u Švedskoj tek u XVIII vijeku

Razvoj novca kroz istoriju 6

Žiralni (depozitni) novac

- Bankari počinju da primaju banknote na osnovu kojih odobravaju iznose u bančnim knjigama
- Kasnije odobravaju kredite bez prethodnog polaganja banknota
- Ova potraživanja u bančnim knjigama, koja se stvaraju odobravanjem kredita komitentima, nazivaju se **žiralni (depozitni) novac**

Razvoj novca kroz istoriju 7

Elektronski novac

- Poslednja decenija XX vijeka je dovela do stvaranje tzv. elektronskog novca
- **Elektronski novac** se definiše kao specifična monetarna informacija koja se putem elektronskih impulsa u realnom vremenu prenosi između transaktora koji obavljaju plaćanja

Hvala na pažnji!

damirsehovic@yahoo.com